

Recidive van jeugdige zedendelinquenten na residentiële behandeling

Jan Hendriks, Catrien Bijleveld

De Waag, 's-Gravenhage; Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving, Leiden

Samenvatting

Recidive van jeugdige zedendelinquenten werd onderzocht voor 114 jongens die tussen 1988 en 2001, na behandeling in verband met een zedendelict, Justitiële Jeugdinrichting Harreveld verlieten. Gemiddeld verbleven de jeugdigen 2 jaar en 4 maanden in Harreveld. De mediane observatietermijn na ontslag bedroeg 6 jaar en 8 maanden.

Ruim een kwart van de jongens recidiveerde binnen de follow-up periode naar een ernstig delict, zijnde een zedendelict (10%) of een gewelddadig niet-zedendelict (21%), ongeveer een derde recidiveerde naar allerlei andere feiten, en 40% recidiveerde niet. Zedenrecidive blijkt samen te hangen met de eerdere keuze voor een (zeer) jong slachtoffer, classificatie door de instelling als obsessieve zedendelinquent, keuze voor een meisje buiten de eigen familie als slachtoffer en relatief weinig spijbelgedrag. In de eerste drie jaar na afloop van de behandeling vindt 90% van de zedenrecidive plaats. Geweldsrecidive hangt samen met de etnische achtergrond van de dader, de kwaliteit van de relaties met leeftijdgenoten, impulsiviteit, psychopathologie en classificatie door de instelling als opportunistische zedendader. Aandacht binnen Harreveld voor nadere differentiatie in de behandeling en verbetering van het nazorgtraject is wenselijk.

De wetenschappelijke en zeker de Nederlands talige wetenschappelijke literatuur over jeugdige zedendelinquenten is beperkt. Uitzonderingen hierop vormen voor Nederland de publicaties van onder meer Bruinsma (1996), Boelrijk (1997), Hendriks en Bijleveld (1999), Van Wijk (1999), Van Wijk, Dorelijers, Bullens en Ferwerda (2001) en Hendriks, Bijleveld en Muizer (2002). Over recidive van jeugdige zedendelinquenten is echter nog nauwelijks iets bekend. In Nederland is wel het nodige onderzoek naar recidive van volwassen zedendelinquenten uitgevoerd

(zie onder meer Leuw, 1999; De Vogel & De Ruiter, 2003 en Nieuwbeerta, Blokland & Bijleveld, 2003). Voor volwassen plegers is uit internationaal onderzoek bekend (zie Soothill, Francis, Sanderson & Ackerley, 2000), dat de voorspelling voor algemene en specifieke recidive via verschillende mechanismen verloopt: waar algemene recidive voorspeld wordt door welbekende criminogene factoren als startleeftijd en gewelddadigheid, gelden voor zedenrecidive andere predictoren, zoals de aanwezigheid van een parafilie (seksuele afwijking volgens DSM-IV). Hanson en Bussière (1998) lieten zien hoe (voor volwassenen) seksuele deviantie en het vroeg beginnen met zedendelicten consistente predictoren van seksuele geweldsrecidive zijn. Het is echter de vraag of factoren die recidive beïnvloeden bij volwassenen ook voor jeugdigen van toepassing zijn. Daarnaast zijn sommige factoren die bij volwassenen van belang zijn gebleken bij jeugdigen waarschijnlijk sowieso moeilijker meetbaar: zo zal bijvoorbeeld over de predictor 'delictgeschiedenis' bij jeugdigen minder bekend zijn.

Veel volwassen daders van zedendelicten geven aan dat zij in hun jeugd begonnen zijn met seksueel misbruik of dat zij hierover in hun jeugd gefantaseerd hebben (Abel, Osborn & Twigg, 1993). Een aanmerkelijk deel van de seksuele delicten die ieder jaar plaatsvinden, wordt door jeugdigen gepleegd (Righthand &

Drs. J. Hendriks, GZ-psycholoog, hoofd Afdeling Jeugd, De Waag, 's-Gravenhage.

Prof. Dr. Mr. C.C.J.H. Bijleveld, methodoloog, jurist; Dr. F.M. Weerman, socioloog; beiden Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR), Postbus 792, 2300 AT Leiden, Bezoekadres: Wassenaarseweg 72, 2333 AL Leiden, T: 071-527 85 27; F: 071-527 85 37; E: CBijleveld@nscr.nl.

De auteurs danken Ampara Bouwens en Margreet van Delden voor hun assistentie bij dataverzameling, -invoer en -analyse. Dit artikel is een bewerking en samenvatting van een eerder onderzoeksrapport over hetzelfde onderwerp: Hendriks, J., & Bijleveld, C. (2004). Recidive van jeugdige zedendelinquenten: een onderzoek naar de algemene-, zeden- en geweldsrecidive van in JJI Harreveld behandelde Jeugdige Zedendelinquenten. Leiden: NSCR, 2004-2.

Ontvangen: 10 juli 2004; Geaccepteerd: 20 juli 2005.

Welch, 2001). Jeugdigen die vroeg beginnen met het plegen van seksuele geweldsdelicten kunnen dus nog een lange carrière tegemoet gaan, waarin zij veel schade aanrichten. In die zin is recidiveonderzoek van het grootste belang om zicht te krijgen op de prevalentie en omvang van (zeden) recidive, en op factoren die daar in positieve of negatieve zin mee samenhangen.

Caldwell (2002) geeft in zijn meta-studie de resultaten weer van 12 recidivestudies van jeugdige zedendelinquenten, waarbij een nieuwe veroordeling als criterium werd gebruikt. De N van de diverse studies varieerde van 46 tot 350, en de follow-up tijd lag tussen de 24 en 120 maanden. De zedenrecidive in deze studies varieerde tussen 1.7% en 19.6%; gemiddeld lag het percentage jeugdige zedendelinquenten dat opnieuw een zedendelict pleegde op 11%. Beperkingen van diverse studies liggen in de soms kleine N en de vaak korte exposureperiode. De studie met de grootste N (Kahn & Lafond, 1988) had bijvoorbeeld een follow-up tijd van 3 jaar. Voorts worden in diverse studies verschillende populaties beschreven, bijvoorbeeld residentieel behandelde en ambulant behandelde jeugdige zedendelinquenten, waardoor vergelijking van de resultaten niet altijd goed mogelijk is.

De metastudie van Caldwell toonde aan dat over het ontstaan en het voortduren van seksueel deviant gedrag bij adolescenten nog onvoldoende bekend is en dat dit er mede toe bijdraagt dat het voorspellen van recidive bij deze groep een moeilijke opdracht is. Lösel & Schmucker (2005) geven in hun meta-analyse naar de effectiviteit van behandeling van zedendelinquenten (N = 22.181) aan dat behandelbeoordelingen van specifieke groepen noodzakelijk zijn om tot een solide basis te komen voor een gedifferentieerd behandelplan. Volgens Caldwell (2002) zijn studies naar typologieën van jeugdige zedendelinquenten veelbelovend. Mogelijke aanwijzingen hiervoor zijn tevens gevonden door Hendriks & Bijleveld (1999) en Hendriks, Bijleveld & Muizer (2002) in het aantal slachtoffers die de verschillende subgroepen (in dit geval kindmisbruikers en leeftijdgenootmisbruikers) hebben gemaakt alvorens bij hen een persoonlijkheidsonderzoek werd afgenomen. Boyd, Hagan en Cho (2000) lieten voorts zien dat het type seksueel delict van een jeugdige gerelateerd is aan de recidivekans. Kindmisbruikers die meisjes buiten de familie als slachtoffers kiezen en kindmisbruikers die jongetjes als slachtoffer kiezen zouden een verhoogde kans op recidive hebben.

Worling (2002) maakte onderscheid tussen risicofactoren waarvoor veel ondersteuning is gevonden in de wetenschappelijke literatuur, veelbelovende (promising) risicofactoren, mogelijke risicofactoren en onwaarschijnlijke risicofactoren. Bij de eerste groep wor-

den ondermeer genoemd: deviante seksuele interesse, meerdere seksuele delicten in het verleden, keuze van een onbekend slachtoffer, sociale isolatie, veel stress in het gezin, problematische ouder-kind relatie/ouderlijke afwijzing en onvolledige delictspecifieke behandeling. Impulsiviteit en obsessieve seksuele interesse worden genoemd als veelbelovende factoren. Miner (2002) noemde impulsiviteit als de meest robuuste voorspeller van seksuele recidive bij jeugdige zedendelinquenten.

In het hiernavolgende presenteren wij de resultaten van een onderzoek naar recidive van residentieel behandelde jeugdige zedendelinquenten. Het huidige onderzoek is onderdeel van een groter (recidive) onderzoek naar jeugdige zedendelinquenten, waarbij ook poliklinisch behandelde jeugdigen en niet behandelde jeugdigen zijn betrokken. Door een relatief lange follow-up periode en een, ook internationaal gezien, redelijke N is getracht aan een aantal beperkingen van eerder onderzoek tegemoet te komen.

Methoden

Vraagstelling

De vraagstelling in dit onderzoek is tweeledig:

- Wat is de recidive van jeugdige zedendelinquenten na residentiele behandeling in termen van soorten delicten en snelheid van recidiveren?
- Wat is de relatie tussen recidive na ontslag uit Harreveld enerzijds en persoon(lijkheid)skenmerken, achtergrondkenmerken, delictkenmerken, kenmerken van de eerdere criminele carrière en aan de behandeling gerelateerde kenmerken anderzijds?

Onderzoeksgroep

De onderzoeksgroep bestond uit jeugdige zedendelinquenten die in de periode 1988-2001 ontslagen waren na behandeling voor een zedendelict in JJI Harreveld. Harreveld is een particuliere jeugdinrichting met 271 plaatsen. Zij is door het Ministerie van Justitie aangewezen als landelijk specialist voor onder meer behandeling van jeugdige zedendelinquenten. Dit specialisme is eind jaren '80 ontstaan. Harreveld heeft gesloten en open afdelingen. In beide soorten afdelingen worden jeugdige zedendelinquenten behandeld.

De onderzoeksgroep bestaat uit 114 mannelijke jeugdige zedendelinquenten van wie in het archief van Harreveld het behandeldossier aanwezig was en die niet later dan 31 december 2001 uit de instelling ontslagen werden. Van het onderzoek zijn vrouwelijke jeugdige zedendelinquenten uitgesloten, aangezien wordt verondersteld dat de problematiek van vrouwelijke jeugdige zedendelinquenten van andere aard is (zie Hendriks, 2003) en die specifieke groep zeer klein is.

De gemiddelde leeftijd bij instroom op Harreveld was 16 jaar. De gemiddelde leeftijd bij uitstroom was 18 jaar en ruim 4 maanden. De vroegste uitstroom vond plaats in 1988. Recidivegegevens (de justitiële documentatie) werden eind 2003 opgevraagd; voor twee jongens bleken deze onvolledig en werd de documentatie opnieuw opgevraagd in februari 2005. Daarmee is de tijdspanne waarover wij recidive kunnen bezien maximaal 16 jaar en 3 maanden. De mediane zogeheten observatieperiode na ontslag (ook wel genoemd 'exposure' tijd) is 6 jaar en 8 maanden.

De onderzochte groep bestaat uit jongens die minimaal één zedendelict hadden gepleegd en mede in verband daarmee behandeld werden op Harreveld. Die behandeling vond voor de gehele door ons onderzochte groep destijds in die zin vrij ongedifferentieerd plaats, dat bij de plaatsing van de jongere geen rekening was gehouden met het type zedendelict (bijvoorbeeld misbruik van een kind of een leeftijdgenoot) en de andere delicten in de criminele carrière. Sinds eind 2001 gebeurt dat wel op Harreveld en worden de als meer 'opportunistisch' gelabelde daders gescheiden behandeld van als meer 'obsessief' gelabelde daders¹; deze classificatie hebben wij in onze analyses als variabele meegenomen; in dit onderzoek zijn 38 als opportunistisch gelabelde daders en 76 als obsessief gelabelde daders betrokken.

Operationalisatie en variabelen: de dossiers

Om achtergrond-, persoonlijkheids-, omgevings-, criminele carrière, delict- en behandelkenmerken te bepalen, werden alle behandeldossiers gescreend op relevante informatie. Deze dossiers waren aanwezig in het archief van Harreveld en bevatten doorgaans, naast Pro-Justitia rapportages, psychologische en psychiatrische onderzoeken, behandelplannen, verlengingsadviezen en behandelbeoordelingen. De Pro Justitia rapportages in het dossier waren over het algemeen door forensisch psychologen en psychiaters opgesteld. Regelmatig was ook een proces-verbaal voorhanden. Ook troffen wij externe rapportages van de Raad voor de Kinderbescherming of de (gezins)voogdijvereniging aan. In het dossier waren vrijwel altijd rapportages aanwezig over het verloop van de behandeling tijdens

verblijf, opgesteld door een multidisciplinair team.

De screening van de dossiers vond blind plaats, in die zin dat alle dossiers werden gescoord voordat informatie over recidive beschikbaar kwam. Alhoewel de inhoud van de dossiers varieerde, was een aantal basisgegevens (zoals in- en uitstroomdatum, type zedendelinquent, gezinsachtergrond, intelligentie) in elk dossier voorhanden. Het dossier vormde zo de basis voor de meting van achtergrond-, persoonlijkheids-, omgevings-, criminele carrière, delict- en behandelvariabelen. De kenmerken die uit de dossiers werden gescoord zijn gekozen op basis van instrumenten die in eerdere onderzoeken waren gebruikt, aangevuld met de dynamische factoren van het risicotaxatie-instrument de J-SOAP (Prentky, Harris, Frizzell & Righthand, 2000), zoals verantwoordelijkheid nemen voor het delict, intrinsieke motivatie tonen voor verandering, begrijpen van de seksueel misbruik-cirkel, het tonen van empathie, spijt of schuld en afwezigheid van cognitieve verandering. Tevens is gebruik gemaakt van items uit de ERASOR (Worling & Curwen, 2001). Uit de dossiers werden derhalve statische en dynamische kenmerken gescoord. In totaal werden 114 variabelen gescoord; zie voor het volledige codeboek Hendriks & Bijleveld (2004), een gedeeltelijk overzicht wordt gegeven in Tabel 1.

De persoonlijkheidsvariabelen neuroticisme, impulsiviteit en spanningsbehoefte en extraversie werden afgeleid uit de in de dossiers gebruikte standaardvragenlijsten en gevalideerde zelfrapportages. Met behulp van de desbetreffende handleidingen (zoals die van de ABV-K, ATL of NPV-J) zijn de scores gecategoriseerd in gestandaardiseerde waarden. Intelligentiescores (veelal verkregen via de WISC-RN of de Raven) zijn ook conform de normwaarden omgezet in categorieën. Gewetensontwikkeling werd bepaald op basis van gegevens uit het dossier en de Pro Justitia rapportages: uit het dossier blijkt of de jeugdige spijt heeft van het ten laste gelegde feit en of de jeugdige zich kan inleven in het slachtoffer, op zowel cognitief als emotioneel vlak.

Voor alle variabelen is een betrouwbaarheidsanalyse uitgevoerd. Een tweede beoordelaar heeft daartoe 10 dossiers onafhankelijk van de eerste beoordelaar gescoord. Over het algemeen was de overeenstemming

¹ Opportunistische daders zijn over het algemeen leeftijdgenootmisbruikers en hebben vaak één of meer andersoortige delicten gepleegd. Uit hun delictgedrag spreekt een zeker 'opportunisme' (vandaar hun kwalificatie) en het seksuele motief lijkt meer op de achtergrond te staan. Obsessieven misbruiken, in vergelijking tot de opportunistische daders, vaak jonge kinderen, met een leeftijdsverschil van 5 jaar of meer, alhoewel in situaties waar het slachtoffer duidelijk nog niet geslachtsrijp was de dader ook bij een geringer leeftijdsverschil als obsessief geclassificeerd kan worden. De indeling is niet uitsluitend in die zin dat er ook jongens zijn die in meerdere of mindere mate een gemengd beeld vertonen. De indeling van Harreveld is een motivationele indeling, die echter voor ongeveer 95% overeen komt met de eerder door ons gehanteerde indeling in kindmisbruikers versus leeftijdgenootmisbruikers.

Tabel 1. Overzicht van (deel van) variabelen

Achtergrond- en gezins- en schoolvariabelen	Persoonlijkeids- variabelen	Delictvariabelen	Criminele carrière- variabelen	Behandelvariabelen
gezinsachtergrond (volledig, gescheiden, ...)	intelligentie	type delict	aantal eerdere delicten	mate van verantwoordelijkheid nemen voor delict
verwaarlozing	extraversie	plaats delict	aard eerdere delicten	motivatie voor behandeling
fysieke en/of seksuele mishandeling	impulsiviteit	gebruik van bedreiging of geweld	leeftijd t.t.v. eerste delict	empathisch vermogen na behandeling
alcohol en/of drugsgebruik ouders	spanningsbehoefte	relatie slachtoffer		inzicht in risicofactoren na behandeling
opleiding	neuroticisme	seks slachtoffer		ontwikkelen van gedragalternatieven
spijbelen	gewetensontwikkeling			verloop behandeling
relaties leeftijdgenoten				inschatting recidiverisico
slachtofferschap/pesten				

(gemeten met behulp van correlatiecoëfficiënt bij intervalvariabelen, en als percentage overeenstemming bij nominale variabelen) goed, dat wil zeggen boven de .8; voor een aantal behandelvariabelen was de overeenstemming lager dan .8, maar in elk geval boven de .6.

Operationalisatie en variabelen: De justitiële documentatie

Tijdens het scoren van alle variabelen zijn recidivegegevens opgevraagd bij de Centrale Justitiële Documentatie in Almelo. Deze gegevens zijn ingevoerd en gekoppeld aan de variabelen vanuit de dossiers van Harreveld. Wij onderscheiden hier drie categorieën recidive: (1) seksuele recidive, een nieuwe veroordeling voor een seksueel delict (dat wil zeggen enig feit uit de artikelen 239 t/m 250 WvSr) tijdens de follow-up periode; (2) geweldsrecidive, nieuwe veroordeling voor een niet-seksueel geweldsdelict tijdens de follow-up periode (overigens volgens de standaardclassificatie van het CBS); en (3) recidive naar enig delict. Vrijpraak en ontslag van rechtsvervolging, technisch sepot, en sepot omdat iemand onterecht als verdachte was aangemerkt, werden niet als recidive gekwalificeerd. Zaken waar nog niet over was beslist, werden gekwalificeerd zoals zij bij het Openbaar Ministerie waren ingeschreven. Een en ander betekent dat wij bij de beslissing om een feit als recidive aan te merken, aansluiten bij de kwalificatie die de laatste instantie die daarover besliste daaraan gaf.

Omdat in de justitiële documentatie pas sinds een aantal jaren pleegdata worden opgenomen, moesten

wij soms, bij een ontbrekende pleegdatum, die pleegdatum schatten om de snelheid van recidiveren te kunnen bepalen. In ons databestand lag voor die gevallen waar wel volledige informatie aanwezig was, de pleegdatum gemiddeld één jaar voor de afdoeningsdatum. Bij ontbrekende pleegdatum hebben wij die dus geschat op precies één jaar voor de datum afdoening. In die gevallen waarin dergelijke geschatte pleegdata vlak voor of na ontslag uit Harreveld, hebben wij het zedenrecidivedelict niet meegenomen. Het voorafgaande houdt in dat wij voor de kwalificatie recidive naar een zedendelict een absolute ondergrens hanteren: alleen degenen die met zekerheid na behandeling in herhaling waren gevallen werden geregistreerd als recidivist.

De observatieperiode voor het meten van de recidive begint op het moment waarop de jeugdige Harreveld verlaat en eindigt op de laatste datum waarop de recidivegegevens beschikbaar kwamen. Dit betekent dat de exposuuretijd of, zo men wil, observatieperiode per jongere verschilt. Voor zover ons bekend is één jongen overleden; dit gebeurde echter na zijn recidivedelict, zodat de exposuuretijd niet aangepast werd.

Analyse

Uit de dossiergegevens hebben wij in eerste instantie een aantal kenmerken van de jeugdigen geanalyseerd. Dit is gebeurd met eenvoudige frequentietellingen. Uit de justitiële documentatie hebben wij vervolgens bepaald hoeveel procent van de jeugdigen recidiveerde en wat de snelheid was waarmee dit gebeurde. Deze recidive hebben wij met overlevingsduurmodellen geanalyseerd. In overlevingsduuranalyse wordt het ver-

loop van recidive beschreven waarbij rekening gehouden wordt met voor verschillende respondenten wisselende observatieperioden. Overlevingsduuranalyse wordt daarmee algemeen gezien als de meest geschikte techniek voor de analyse van recidivegegevens.

Vervolgens hebben wij de recidive-informatie van de respondenten gekoppeld aan de overige kenmerken, zodat wij konden onderzoeken of recidive samenhangt met een of meer van deze kenmerken. Een dergelijke samenhang hebben wij zowel tamelijk gericht onderzocht, in die zin dat wij hebben gekeken of wij bepaalde bevindingen uit de literatuur konden repliceren, als ook vrij algemeen exploratief onderzocht. Wij rapporteren alleen statistisch significante resultaten. Waar percentages niet op de hele groep betrekking hebben rapporteren wij dit separaat.

Resultaten

Kenmerken van het zedendelict

Het grootste gedeelte van de onderzochte groep was geplaatst voor (poging tot) verkrachting (38.6%) en (poging tot) aanranding (34.6%). Een kleiner gedeelte werd voor zowel (poging tot) verkrachting als (poging tot) aanranding geplaatst (26.3%). Allen hadden een 'hands on' delict gepleegd, hetgeen inhoudt dat er fysiek contact geweest was met het slachtoffer. De meeste verkrachtingen en aanrandingen waren maximaal vijf jaar voordat veroordeling plaatsvond gepleegd, tegen een kleine groep door wie de zedendelicten langer dan vijf jaren geleden waren gepleegd.

De gemiddelde leeftijd ten tijde van het delict waarvoor de jongere (mede) op Harreveld verbleef was 14 jaar en 3 maanden. Gemiddeld maakten de zedendelinquenten 3.0 verschillende slachtoffers; bij dit cijfer zijn twee personen buiten beschouwing gelaten die respectievelijk 200 en 150 verschillende slachtoffers hadden gemaakt. Het gemiddeld aantal voor de dader bekende slachtoffers is 2.3 en het aantal voor de dader onbekende slachtoffers is 0.61; hier werd dezelfde correctie toegepast. De slachtoffers waren over het algemeen van het vrouwelijk geslacht (bij 67% van de daders). Een kleiner aantal zedendelinquenten maakte slachtoffers van beide geslachten (19%). De overige 14% kozen jongens tot slachtoffer.

De leeftijd van het eerste slachtoffer ligt gemiddeld op 10 jaar en 7 maanden; het jongste slachtoffer was 3, en het oudste slachtoffer 62. Hierbij dient bedacht te worden dat een aantal van de slachtoffers meerdere malen en sommigen zelfs jarenlang misbruikt waren; het aantal delicten ligt dus aanmerkelijk hoger. Als er meer slachtoffers waren gemaakt, is tot en met het vierde delict geregistreerd wat de kenmerken van het slachtoffer waren. Van deze overige slachtoffers

was de jongste één jaar oud, en de oudste 59. Ongeveer eenderde van de slachtoffers zou zich, zo bleek uit het dossier, niet verzet hebben ten tijde van het delict. Dit waren over het algemeen de jongste kinderen. Eenderde van de daders had fysiek geweld gebruikt tijdens het delict; een kwart had verbaal geweld gebruikt. Op twee daders na was geen enkele dader onder de invloed van alcohol tijdens het delict.

De slachtoffers waren afkomstig uit gezin of familie (gepercenteerd over het eerste tot en met het vierde slachtoffer: 32%), buurt of school (48%), of waren een onbekende van de dader (20%). Het is opvallend dat naarmate daders meer slachtoffers maken, zij het gemiddeld meer buiten de directe gezins- en familiekring zoeken: de actieradius van de daders neemt met andere woorden toe.

Het delict vond plaats bij de dader thuis (gepercenteerd over het eerste tot en met het vierde slachtoffer: 37%), bij het slachtoffer (16%), buiten (38%) of op een andere plek, zoals bijvoorbeeld een kelderbox (10%). Als dader en slachtoffer in hetzelfde huis woonden is de plaats delict gecategoriseerd als 'bij de dader'. De meeste eerste delicten werden op bekend terrein van de dader gepleegd; ook hier zien we echter met toename van het aantal delicten dezelfde naar buiten gaande tendens: daders lijken meer te durven naarmate zij meer delicten plegen. De delicten vinden steeds minder bij henzelf thuis plaats en steeds vaker buiten en op steeds onbekender terrein. Deze twee trends hangen natuurlijk ook samen: als het slachtoffer iemand uit het eigen gezin is, is de kans groter dat het delict thuis plaatsvindt.

Delicten voor plaatsing op Harreveld

Bekend mag worden verondersteld dat jeugdige zedendelinquenten voor een belangrijk deel generalisten zijn, dat wil zeggen dat zij naast zedendelicten ook andere delicten plegen. Een ander - eveneens substantieel - deel van de zedendelinquenten is specialist, dat wil zeggen dat zij alleen zedendelicten plegen. Informatie over eerdere delicten betrokken wij uit de behandeldossiers; het betreft hier dus niet alleen geregistreerde delicten. Informatie werd gescoord tot en met drie delicten vóór het plaatsingsdelict.

Ruim de helft van de jeugdige zedendelinquenten (57%) had voor plaatsing al andere delicten gepleegd. Diefstal kwam verreweg het meeste voor (51% van alle eerdere delicten, gepercenteerd over de laatste drie bekende delicten voor plaatsing), gevolgd door zedendelicten (31%), geweldsdelicten (10%) en vandalisme (7%).

Kenmerken van achtergrond, gezin en de jongere
De etnische samenstelling van de onderzoeksgroep is Nederlands (77.2%), Surinaams (4.4%), Marokkaans (2.6%), Antilliaans (1.8%), Turks (0.9%), gemengd (0.9%). De overige 12.3% had een andere nationaliteit dan eerder genoemd.

Van ruim de helft (52.6 %) van de jongeren waren de ouders gescheiden; het gezin bestond uit gemiddeld 3 kinderen. Meer dan driekwart van de jongeren (76.3%) is zowel emotioneel als pedagogisch verwaarloosd. Een vijfde is lichamelijk mishandeld en als daarbij ook geestelijke mishandeling in ogenschouw wordt genomen stijgt de prevalentie naar 33%. De helft van de jongeren was slachtoffer van seksueel misbruik; bij nog eens 13% waren daar vermoedens van. In 80% van de gevallen was dat misbruik door een familielid of andere bekende gepleegd.

Bijna de helft van de jongens werd soms tot vaak op school gepest, tegen een kleine groep (16%) die zelf op school of thuis ook pestte. Verreweg de meeste jongens (89%) hadden matig tot slecht contact met leeftijdgenoten. Eenderde spijbelde vaak tot regelmatig.

Het gemiddelde intelligentieniveau van de jongens lag tussen benedengemiddeld en gemiddeld niveau. Bij 41.2% was een gedragsstoornis NAO vastgesteld (waarbij NAO er op duidt dat niet voldaan wordt aan de criteria voor een gedragsstoornis volgens DSM-IV) en bij 11.4% een (ernstige) gedragsstoornis gediagnosticeerd. ADHD en pervasieve (aan autisme verwante) ontwikkelingsstoornissen kwamen minder vaak voor (respectievelijk 8.8% en 4.4%). Bij een aantal jongeren werd een parafilie gediagnosticeerd (21%) en bij nog eens 23% waren hier vermoedens van.

De persoonlijkheidsonderzoeken die bij alle jongeren waren afgenomen leverden het volgende beeld op: de jongeren waren over het algemeen hoog neurotisch van aard, hoog gemiddeld impulsief, introvert en hadden over het algemeen een grote behoefte aan spanning.

Kenmerken van het verblijf en de behandeling

De meeste jongeren werden behandeld in het kader van een civiele maatregel (61%) en de overigen werden behandeld in het kader van een strafrechtelijke maatregel (PIJ, Plaatsing in een Inrichting voor Jeugdigen, of voor 1996: PiBB, Plaatsing in een Inrichting voor Buitengewone Behandeling, of Jeugd-TBR, Ter Beschikking Stelling van de Regering). Een deel had vanwege gedragsproblemen al eerder begeleiding ontvangen in de vorm van ambulante behandeling (16.7%) of residentiële behandeling (16.7%). Specifieke behandeling in verband met een zedendelict had niet of nau-

welijks plaatsgevonden. Vrijwel iedere jeugdige was al eerder met jeugdzorg in aanraking geweest.

Bijna tweederde verbleef langer dan twee jaar op Harreveld. Na het verblijf in Harreveld waren contacten met ouders/opvoeders over het algemeen goed of hersteld (84%, N=102) en hadden de jongeren, aldus de behandelaar(s), adequate tot goede contacten met leeftijdgenoten (91%, N=101). Ook de perspectieven op school en werk na het verlaten van Harreveld werden over het algemeen neutraal tot positief ingeschat (87%, N=98).

Driekwart van de behandelde jongeren werd na gemeenschappelijk overleg (tussen de inrichting, de jeugdige en eventueel zijn gezin) ontslagen uit Harreveld. De behandeling van het overige kwart werd eerder dan (door Harreveld) gewenst beëindigd. Dit kwam vooral door de beperkingen die er zijn bij plaatsing in het kader van een OTS. Wanneer de jongere de leeftijd van 18 jaren heeft bereikt, vervalt deze maatregel en eindigt in principe de behandeling. In het kader van een PIJ-maatregel zijn deze beperkingen geringer, alhoewel er ook dan sprake kan zijn van 'contrair' ontslag. Behandelaars beoordeelden het verloop van de behandeling van de jongeren over het algemeen positief (72%) en de kans op recidive werd als laag ingeschat (68%, N=109), mits perspectief op werk voorhanden was.

Het vóórkomen van recidive na behandeling

Wij bespreken nu achtereenvolgens de recidive naar een zedendelict, hetgeen wil zeggen dat het gaat om recidive naar een delict dat gerangschikt staat onder een van de artikelen 239 tot en met 250 in het Wetboek van Strafrecht, recidive naar een niet-seksueel geweldsdelict conform de standaardclassificatie van het CBS. Dit wil zeggen dat het gaat om recidive naar een delict dat gerangschikt staat onder de artikelen 285 tot en met 309 (bedreiging, moord en doodslag, mishandeling en dood door schuld), en 312 en 317 (diefstal met geweld en afpersing) in het Wetboek van Strafrecht en de algemene recidive, dat wil zeggen recidive naar enig delict ongeacht de aard van het delict.

Wij bespreken daarbij diverse soorten resultaten. Allereerst rapporteren we telkens het aantal jongens dat recidiveerde naar een zeden-, een gewelds- of 'enig' delict, alsmede de tijd tussen ontslag en het recidivedelict. Vervolgens bekijken wij het totale volume aan recidive, wederom uitgesplitst naar zedendelicten, geweldsdelicten, en de overige delicten. Bij dat laatste kijken wij niet alleen naar het eerste recidivedelict maar naar alle recidive na ontslag.

Recidive naar een zedendelict

Van alle jongeren recidiveerden er 11 oftewel 10% naar een zedendelict na ontslag. Dit waren allen kind-misbruikers; zij waren door de instelling ook allen als obsessief geclassificeerd.

Eén jaar na ontslag heeft bijna 50% van diegenen die uiteindelijk zullen recidiveren naar een zedendelict dat gedaan. Na twee jaar ligt dit percentage op ruim 60% en na drie jaar op ruim 90%. Eén jongere recidiveerde nog na zes jaar.

Als we kijken naar het eerste recidivedelict, zien we dat dit in 5 gevallen een delict was waar een kind of een jongere onder de 16 jaar het slachtoffer was, in één geval betrof het exhibitionisme, er waren twee verkrachtingen en drie aanrandingen, waarvan er bij één vermeld stond dat deze meermalen was gepleegd. Hierbij dient bedacht te worden dat het ook in die laatste gevallen om delicten met een jeugdig slachtoffer kan gaan.

Als we kijken naar het totale volume aan strafbare zedenfeiten na ontslag, vinden we 18 strafbare feiten. Tien van deze 18 strafbare feiten zijn feiten waarbij een kind of een jongere onder de 16 jaar het slachtoffer was. Zes recidivisten stonden geregistreerd met één feit (waaronder dus ook de persoon die het feit meermalen had gepleegd), drie stonden geregistreerd voor twee zedendelicten en nog eens twee voor elk drie zedendelicten.

Recidive naar een geweldsdelict

Van alle 114 onderzochte jongeren recidiveerde 22% na ontslag naar een niet-seksueel geweldsdelict volgens de CBS classificatie. Deze geweldsrecidive treedt langzamer in dan de zedenrecidive. Binnen één jaar na ontslag heeft 36% van diegenen die naar een niet-seksueel geweldsdelict zullen recidiveren dat gedaan; na twee jaar heeft bijna de helft van de recidivisten gerecidiveerd, en na drie jaar ligt het percentage op ruim 70%.

Het totale volume aan geweldsrecidive (65 strafbare feiten, waarvan 18 seksuele geweldsdelicten, en 47 niet-seksuele geweldsdelicten) bevat diverse soorten niet-seksuele geweldscriminaliteit: in bijna eenderde van deze strafbare feiten gaat het om eenvoudige mishandeling (11 feiten) of zware mishandeling (4 feiten), in 23% van de gevallen om diefstal met geweld (11 feiten), in nog eens een derde van de gevallen om bedreiging. In totaal werden vijf veroordelingen voor poging tot doodslag uitgesproken en één voor moord.

Alle recidive

Van alle jongeren recidiveerde 60%, naar enig delict. Binnen één jaar na ontslag heeft meer dan 50% van

diegenen die uiteindelijk zullen recidiveren dat gedaan. Na twee jaar ligt dit percentage op ongeveer 70%, en na drie jaar op ruim 80%.

Als we kijken naar het totale volume aan strafbare feiten dat na ontslag werd gepleegd (bijna 400 strafbare feiten), zien we dat dit volume allerlei soorten criminaliteit omvat: 46% van het volume aan strafbare feiten zijn vermogensfeiten, 19% zijn feiten die vallen onder de WegenVerkeersWet, 18% is geweld (inclusief seksuele geweldsdelicten), 6% betreft openbare orde en wederspanning, 5% betreft zedenfeiten, 2% Opiumwetdelicten, 1% delicten uit de Vuurwapenwet en 7% overige delicten.

Factoren die samenhangen met recidive na behandeling

Wij hebben op diverse manieren onderzocht hoe recidive na ontslag uit Harreveld samenhangt met kenmerken van de jongere zoals gemeten in de clusters van achtergrond-, persoonlijkheids-, omgevings-, criminele carrière, delict- en behandelvariabelen. Een statistisch probleem dat zich daarbij voordeed, is dat de zeden- en geweldsrecidive in kwantitatieve zin tamelijk laag is. Dat maakt dat de multivariate technieken die wij wilden inzetten het niet goed deden of, vanwege wisselende ontbrekende waarnemingen op sommige variabelen (de zgn. 'missings'), over sterk wisselende selecties uit de recidivisten uitgevoerd moesten worden.

Daarom hebben wij er uiteindelijk voor gekozen om in plaats van de vraag naar voorspelling van het recidivedelict, die idealiter met overlevingsduurmodellen zoals Cox regressie onderzocht dient te worden, op meer exploratieve wijze op zoek te gaan naar samenhang tussen een aantal geselecteerde kenmerken van de jongere en het feit of de jongere wel of niet recidiveert naar zeden- of geweldsdelict of enig delict. Omdat wij gekozen hebben voor bivariate exploratieve analyses, blijven daarbij de exposuredijden van recidivisten en niet-recidivisten buiten beschouwing. Aangezien wij op deze wijze een relatief groter aantal statistische toetsen uitvoeren, moeten wij daarmee rekening houden bij het door ons gekozen significantieniveau: wij kiezen dus voor een α van 2,5% in plaats van de gebruikelijke α van 5%.

Factoren die samenhangen met zedenrecidive

In onze analyses van factoren die samenhangen met zedenrecidive toetsen wij op een aantal bekende en in de literatuur genoemde kenmerken die samenhangen met recidive naar een seksueel delict. Deze laatste toetsen zijn éénzijdig uitgevoerd. Al naar gelang het meetniveau van de factor die wij bekeken, zijn punt-

biseriële correlaties of kruistabellen geanalyseerd.

Uit onze analyses blijkt dat er significante verschillen optreden tussen diegenen die wel en niet recidiveren naar een zedendelict. Voor diegenen die wel recidiveerden werden een drietal kenmerken gevonden: allereerst een relatief jonge leeftijd van het slachtoffer ($r = -.193, p = .021$), ten tweede een groot leeftijdsverschil tussen dader en slachtoffer ($r = .198, p = .017$; deze laatste twee variabelen hangen vanzelfsprekend samen), niet spijbelen ($r = .203, p = .016$) en het kiezen van vrouwelijke slachtoffers buiten de eigen familie ($\chi^2 = 19.34, df = 1, p < .001$). De factoren die door Worling (2002) en Miner (2002) geïdentificeerd werden, zoals deviante seksuele interesse, meerdere seksuele delicten in het verleden, sociale isolatie en impulsiviteit leverden geen van allen een significant resultaat op. Voor de kenmerken deviante seksuele interesse en het eerder gepleegd hebben van meerdere seksuele delicten lag het verband overigens wel in de vermoede richting. Een sterke voorspeller bleek voorts de classificatie van de instelling: zedenrecidive kwam alleen voor bij de als obsessief getypeerde zedendelinquenten ($\chi^2 = 6.09, df = 1, p < .014$).

De zedenrecidivist is derhalve nauwelijks te typeren op persoonskenmerken. Hoogstens lijken de zedenrecidivisten in het dagelijks leven iets aangepaster dan de niet-zedenrecidivisten zoals blijkend uit hun niet-spijbelen. De delictkenmerken blijken de sterkste voorspellers. Van alle onderzochte zedendelinquenten in dit onderzoek recidiveert 10% naar zeden; als we inzoomen op de groep obsessieven wordt dit percentage 15%. Als we verder inzoomen op de groep van obsessieven die een meisje buiten de familie heeft misbruikt, stijgt dit percentage naar 39%.

Het is opvallend dat behandelvariabelen nauwelijks verband bleken te hebben met de recidivekans. Alhoewel het met succes behalen van de behandel-doeleinden in vele studies wordt beschreven (zie bijvoorbeeld Kenny, Keogh & Seider; 2001), levert dit kenmerk hier geen resultaten op.

Uit een meer kwalitatieve analyse van het materiaal bleek overigens dat, vergeleken met de gehele groep, diegenen die opnieuw voor een zedendelict recidiveerden een ander behandelverloop leken te hebben: hun behandeling stagneerde vaker, er zat meer fluctuatie in en er was minder vaak een stijgende lijn in het algemene behandelverloop. Tevens werd er vaker gerapporteerd dat de jongere waarschijnlijk geen profijt zou hebben van het behandelaanbod en dat hij moeite had met aarden in de leefgroep.

Factoren die samenhangen met recidive naar een geweldsdelict

Uit onze analyses blijkt een aantal factoren, die ook in de literatuur genoemd worden, samen te hangen met recidive naar een geweldsdelict. Bij geweldsrecidivisten is vaker psychopathologie gediagnosticeerd ($r = .194, p = .019$), zij zijn vaker van niet-Nederlandse afkomst ($\chi^2 = 11.54, df = 1, p < .001$), impulsiever ($r = .232, p = .009$) en hebben betere relaties met hun leeftijdgenoten ($r = .191, p = .022$). Zij hebben minder vaak individuele psychotherapie gehad ($r = .192, p = .022$). Waar het zo was dat zedenrecidive samenhang met classificatie door de instelling als obsessieve zedendelinquent, vinden we dat geweldsrecidive juist vaker voorkomt bij jongens die als opportunistisch geclassificeerd zijn ($\chi^2 = 10.25, df = 1, p < .001$).

Factoren die samenhangen met alle recidive

Uit onze analyses komt een aantal variabelen naar voren als samenhangend met algemene recidive na ontslag. Dit is allereerst het feit dat de jongere aangeeft niet te zijn gepest op school ($r = .286, p = .001$). Tevens blijkt dat jongens van wie de behandelaar rapporteert dat het perspectief op school of werk slecht is, meer recidiveren ($r = .199, p = .025$). Daarnaast blijken nogal veel behandelvariabelen samen te hangen met algemene recidive: het niet ondergaan hebben van individuele psychotherapie ($r = .245, p = .005$), slechte inschatting van het verloop van de behandeling ($r = .209, p = .015$), geen eerdere behandeling hebben ondergaan ($r = .274, p = .002$) en het hebben ondergaan van een kortere behandeling ($r = .288, p = .001$). Al met al zou men samenvattend kunnen stellen dat hier het beeld oprijst van de minder sociaal geïsoleerde maar mogelijk onderbehandelde of niet adequaat behandelde zedendelinquent.

Discussie

Uit het onderzoek blijkt dat van 114 behandelde jeugdige zedendelinquenten 10% recidiveert naar een zedendelict. Dit is de absolute ondergrens van de zedenrecidive van deze groep, aangezien wij slechts degenen als recidivist aanmerken die na residentiële behandeling opnieuw een zedendelict hebben gepleegd en daarvoor zijn veroordeeld of ingeschreven bij het Openbaar Ministerie. Bekend is dat er bij zedendelicten sprake is van een groot 'dark number'. Het is plausibel dat sommige recidivisten meer delicten hebben gepleegd dan die waarvoor zij een registratie hebben opgelopen, en het is ook plausibel dat sommige jongeren in onze onderzoeksgroep wel gerecidiveerd hebben naar een zedendelict, maar dat deze delicten niet ter kennis van politie en justitie gekomen zijn. In hoe-

verre er sprake is van onderrapportage kan slechts met een grote mate van onnauwkeurigheid geschat worden. In internationaal onderzoek lopen de schattingen over onderrapportage uiteen van tussen de 50 en 90% (Gise & Paddison, 1988), tot tussen de 64 en 96% (Lisak & Miller, 2002).

Hoewel veel van onze variabelen zijn geselecteerd op basis van de twee specifieke risicotaxatieinstrument voor jeugdige zedendelinquentie, te weten de J-SOAP (Prentky et al., 2002) en de ERASOR (Worling & Curwen, 2001), vonden wij maar weinig van de op grond van deze instrumenten verwachte relaties. De jonge leeftijd van het slachtoffer bleek een consistente factor. Tegelijkertijd is het zo dat - alhoewel het misbruiken van kinderen dus een duidelijk risicoverhogend effect heeft op zedenrecidive na ontslag - nog steeds de overgrote meerderheid (85%) van de als obsessief geclassificeerde zedendelinquenten niet recidiveerde naar een zedendelict. Het misbruiken van een meisje buiten het eigen gezin bleek eveneens een risicofactor. Dit is in overeenstemming met wat Boyd, Hagan en Cho (2000) vonden. Zij vonden ook dat kindmisbruikers die jongetjes als slachtoffer kiezen een verhoogde kans op recidive zouden hebben. Dit leverde voor onze groep echter geen significant resultaat op.

Wij vonden geen verband tussen de inschatting van de behandelaars van het risico op recidive met gerealiseerde recidive. Ook vonden wij geen verband tussen zogenaamd 'contrair ontslag', dat in eerder onderzoek naar de recidive van ex-tbs gestelden een belangrijke voorspellende factor bleek, en recidive (Leuw, 1999). Het is overigens mogelijk dat wij geen effecten gevonden hebben, omdat wij te kort gemeten hebben. Hoewel veel van de zedenrecidivisten in dit onderzoek snel recidiveerden, is uit onderzoek onder volwassenen bekend (Hanson & Bussière, 1998) dat zedenrecidive ook nog na lange tijd kan optreden. Het kan dus zijn dat, als wij langer zouden meten en dan meer recidivedelicten zouden krijgen, wij dan beter verbanden zouden kunnen ontdekken.

Opvallend, maar wel conform hetgeen bekend is uit andere recidivestudies, is dat ook in het onderhavige onderzoek de statische factoren meer voorspellende waarde blijken te hebben dan de dynamische factoren. Dit zou enerzijds kunnen duiden op relatief kleine beïnvloedingsmogelijkheden van deze groep jeugdigen. Anderzijds zijn statische factoren vaak makkelijker en exacter te meten. Het meten van zaken als verandering in empathie, nemen van verantwoordelijkheid en veranderingen in cognitieve vervormingen, is een meer complexe zaak. Dit kan er toe leiden dat deze variabelen te grof gemeten worden, waardoor verschillen voor en na behandeling onvoldoende zichtbaar wor-

den.

Vergeleken met eerdere onderzoeken naar algemene recidive zijn de gevonden percentages laag. Rubinstein, Yeager, Goodstein & Lewis (1993) noemen een percentage van 89% algemene recidive voor jeugdige zedendelinquenten. Het recidivepercentage voor het plegen van enig delict door de hier onderzochte jeugdige zedendelinquenten ligt iets lager dan het recidivepercentage van de jongeren uit het onderzoek van Boendermaker (1998) - dat werd aangevuld door Van der Heiden-Attema en Wartna (2000) - die een recidivepercentage van 63% na 4 jaar vonden. In ons onderzoek lag de recidive na 4 jaar op 50%. In het vervolgonderzoek op Boendermaker werden jongeren van diverse behandelinrichtingen in Nederland betrokken die allerlei soorten strafbare feiten hadden gepleegd. Voor deze verschillen kunnen allerlei soorten verklaringen aangedragen worden; één daarvan is dat de jeugdige zedendelinquenten in dit onderzoek voor een belangrijk deel kindmisbruikers zijn, die relatief vaak specialist zijn (en derhalve geen of nauwelijks andere delicten plegen). Aannemelijk is dat, gezien het feit dat tweederde van de huidige onderzoeksgroep bestaat uit dit soort daders, dit ertoe bijdraagt dat het algemene recidivecijfer relatief (iets) lager is dan bij andere justitiële jeugdinrichtingen.

Om uitspraken te doen over de kwaliteit en het effect van de behandeling is vergelijking met een controlegroep noodzakelijk. Dit onderzoek rechtvaardigt derhalve geen uitspraken over de effectiviteit van de behandeling die op Harreveld aan jeugdige zedendelinquenten geboden wordt. In ieder geval is het zo dat de zedenrecidive in absolute zin niet erg hoog is, en ongeveer in overeenstemming met wat men op grond van buitenlands onderzoek zou mogen verwachten (Caldwell, 2002; Worling, 2002).

Opvallend is dat jeugdige zedendelinquenten met name recidiveren naar niet-zedenfeiten. De vraag kan worden gesteld of de anti-sociale component in de persoonlijkheid van (met name) de als opportunistisch geclassificeerde daders voldoende aandacht krijgt in de behandeling en of zij niet te specifiek als zedendelinquent worden behandeld. Gezien het feit dat geen van de leeftijdgenootmisbruikers recidiveert naar een zedenfeit kan men enerzijds opperen dat specifieke (zeden)behandeling voor hen geslaagd is. Anderzijds is het wellicht zo dat we hier vooral te maken hebben met generalisten. Immers meer dan de helft van de jeugdige zedendelinquenten had al eerder delicten gepleegd voordat plaatsing in Harreveld plaatsvond.

Meer dan de helft van de jongens is specialist en kindmisbruiker bij plaatsing in Harreveld. Zij nemen een relatief groot deel van de voor plaatsing door de

groep gepleegde zedendelicten voor hun rekening. De achterstanden op sociaal-emotioneel gebied zijn doorgaans groter dan bij leeftijdgenootmisbruikers. Het voorafgaande en de grotere kans op zedenrecidive bij deze groep jeugdige plegers lijken op voorhand een relatief langere behandeling te rechtvaardigen. Voorts is wijzen Milloy (1998), Hunter, Fiquerdo, Malamuth en Becker (2003) en Hendriks, Bijleveld en Muizer (2002) erop dat kindmisbruikers een andere behandeling nodig hebben dan leeftijdgenootmisbruikers. Voor de eerste groep is vaak een specialistisch behandelprogramma geïndiceerd, waarin expliciet onderwerpen als de seksueel misbruikcirkel, cognitieve vervormingen en seksuele ontwikkeling aan bod komen.

Een aspect dat anderzijds eveneens aandacht verdient is de lengte van behandeling. De indruk bestaat dat de meeste jeugdigen vooral vorderingen maken in de eerste anderhalf à twee jaar van opname, en dat vorderingen na deze periode nog maar mondjesmaat plaatsvinden. Het gevaar van hospitalisering dreigt dan. Daarnaast blijkt zedenrecidive, als deze plaatsvindt, vrij snel na ontslag op te treden. Een kritische beschouwing van het huidige resocialisatietraject is dan ook wenselijk, waarbij een eerdere overgang naar poliklinische behandeling overwogen zou kunnen te worden.

De voornaamste beperkingen van ons onderzoek liggen in het gebruik van dossiers, waardoor informatie kan ontbreken, hetgeen in een aantal gevallen ook zo bleek te zijn. Een ander nadeel is dat de gecodeerde persoonskenmerken mogelijk (onbewust) zijn beïnvloed door de kennis die de beoordelaar had over het gepleegde delict. Aangezien veel van deze kenmerken met gevalideerde self-report instrumenten zijn verzameld, lijkt dat nadeel geminimaliseerd. Voorts is een beperking dat onze definitie van recidive zeer streng is, waardoor we slechts rapporteren over het spreekwoordelijke topje van de ijsberg. Een ander geconstateerd probleem is de mogelijke ongevoeligheid voor verandering van de schalen die wij gebruikt hebben om de behandelvariabelen te scoren. Hiermee kunnen meer subtiele veranderingen niet gemeten worden. Ten slotte is de lage base-rate van recidive, gecombineerd met de in statistische zin kleine onderzoeksgroep, ook een mogelijke verklaring dat zo weinig relaties aangetoond konden worden.

Vervolgonderzoek zal een bijdrage kunnen en moeten leveren aan gevalideerde risicotaxatie. De risicotaxatieinstrumenten die wij hier deels gebruikten zijn geen van alle empirisch gevalideerd. Een dergelijke empirische validering is vooral noodzakelijk om de jeugdige zedendelinquent in een spectrum van hoge recidivekans tot lage recidivekans te kunnen plaatsen om zodoende type, lengte en intensiviteit van behan-

deling te kunnen bepalen.

Wij bevelen voorts aan om het door ons verrichte onderzoek na enige jaren te repliceren zodat resultaten over een langere follow-up periode bekend worden en in de toekomst ook een eerste vergelijking gemaakt kan worden tussen recidive na ongedifferentieerde en gedifferentieerde behandeling.

Literatuur

- Abel, G.G., Osborn, C.A., & Twigg, D.A. (1993). Sexual assault through the life span: Adult offenders with juvenile histories. In H.E. Barbaree, W.L. Marshall, & S.M. Hudson (Eds.), *The juvenile sex offender* (pp. 104-117). New York: The Guilford Press.
- Boyd, N.J., Hagan, M., & Cho, M.E. (2000). Characteristics of adolescent sex offenders: A review of the research. *Aggression and Violent Behavior*, 5, 137-146.
- Boelrijk, M. (1997). *Minderjarige zedendelinquenten en het strafrecht. De strafrechtelijke aanpak van minderjarige plegers van seksuele delicten*. Amsterdam: VU-uitgeverij.
- Boendermaker, L. (1998). *Eind goed al goed? De leefsituatie van jongeren een jaar na vertrek uit een justitiële behandelrichting*. Den Haag, WODC, Onderzoek en Beleid, #187.
- Bruinsma, F. (1996). *De jeugdige zedendelinquent*. Utrecht: SWP.
- Caldwell, M.F. (2002). What we do not know about juvenile sexual reoffense risk. *Child Maltreatment*, 7, 291-302.
- Gise, L.H., & Paddison, P. (1988). Rape, sexual abuse and its victims. *The Violent Patient*, 11, 629-648.
- Hanson, R.K., & Bussière, M.T. (1998). Predicting relapse: A meta-analysis of sexual offender recidivism studies. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 66, 348-362.
- Heiden, van der N., & Wartna, B.SJ (2000). *Recidive na verblijf in een JBI*. Den Haag: WODC, Ministerie van Justitie, Onderzoeksnotities 2000/6.
- Hendriks, J., & Bijleveld, C. (1999). Jeugdige zedendelinquenten: Verschillen tussen groeps- en alleenplegers. *Delikt en Delinkwent*, 29, 722-736.
- Hendriks, J., Bijleveld, C., & Muizer, M. (2002). Jeugdige zedendelinquenten: Misbruikers van leeftijdgenoten gecontrasteerd met misbruikers van kinderen. *Delikt en Delinkwent*, 32, 489-506.
- Hendriks, J. (2003). Meisjes als zedendelinquent. *Tijdschrift voor Criminologie*, 45, 401-412.
- Hendriks, J., & Bijleveld, C. (2004). *Recidive van jeugdige zedendelinquenten: Een onderzoek naar de algemene, zeden- en geweldrecidive van in JJI Harreveld behandelde Jeugdige Zedendelinquenten*. Leiden: NSCR, 2004-2.
- Hunter, J.A., Fiquerdo, A.J., Malamuth, N.M., & Becker, J.V. (2003). Juvenile sex offenders: Towards the development of a typology. *Sexual Abuse*, 15, 27-45.

- Kenny, D.T., Keogh, T., & Seidler, K. (2001). Predictors of recidivism in Australian juvenile sex offenders: Implications for treatment. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 13, 131-148.
- Leuw, E. (1999). *Recidive na de tbs. Patronen, trends en processen en de inschatting van gevaar*. Den Haag: WODC, Ministerie van Justitie, Onderzoek en Beleid, # 182.
- Lisak, D., & Miller, P.M. (2002). Repeat rape and multiple offending among undetected rapists. *Violence & Victims*, 17, 73-84.
- Lösel, F., & Schmucker, M. (2005). Effects of sexual offender treatment. *Journal of Experimental Psychology*, 1, 117-146.
- Milloy, C.D. (1998). Specialized treatment for juvenile sex offenders: A closer look. *Journal of Interpersonal Violence*, 13, 653-656.
- Miner, M.H. (2002). Factors associated with recidivism in juveniles: An analysis of serious juvenile sex offenders. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 39, 421-436.
- Nieuwbeerta, P., Blokland, A., & Bijleveld C. (2003). Lange termijn recidive van daders van seksuele delicten. *Tijdschrift voor Criminologie* 45, 369-377.
- Prentky, R., Harris, B., Frizzell, K., & Righthand, S. (2000). An actuarial procedure for assessing risk with juvenile sex offenders. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 12, 71-93.
- Righthand, S., & Welch, C. (2001). *Juveniles who have sexually offended*. Washington: OJJDP.
- Rubinstein, M.B.F.A., Yeager, C.A., Goodstein, C.B.A., & Lewis, D.O. (1993). Sexually assaultive male juveniles: A follow-up. *American Journal of Psychiatry*, 150, 262-265.
- Soothill, K., Francis, B., Sanderson, B., & Ackerley, E. (2000). Sex offenders: Specialists, generalists – or both? A 32-year criminological study. *British Journal of Criminology*, 40, 56-67.
- Vogel de, V., & Ruiter de, C. (2003). Recidive bij behandelde zedendelinquenten. *Tijdschrift voor Criminologie*, 45, 378-390.
- Wijk van, A.Ph. (1999). *Een verkennend onderzoek naar jeugdige zedendelinquenten*. Arnhem: Beke/Amsterdam: VU.
- Wijk van, A.Ph., Dorelijers, Th.A.H., Bullens, R.A.R., & Ferwerda, H.B. (2001). Kenmerken en achtergronden van jeugdige zedendelinquenten. In: R. Loeber, W. Slot & J.A. Sergeant (Red.), *Ernstige en gewelddadige jeugddelinquentie* (pp. 73-95). Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Worling, J.R. (2001). Personality-based typology of adolescent male sexual offenders: Differences in recidivism rates, victim-selection characteristics, and personal victimization histories. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 13, 149-166.
- Worling, J.R., & Curwen, T. (2001). *The "ERASOR" Estimate of Risk of Adolescent Sexual Offense Recidivism, version 2.0*. Sexual Abuse: Family Education & Treatment (SAFE-T) Program, Thistlethorn Regional Centre.
- Worling, J.R. (2002). Assessing Risk of Sexual Assault recidivism with Adolescent Sexual Offenders. In: M.C. Calder, *Young People Who Sexually Abuse* (pp. 365-375). Lyme Regis: Russell House Publishing.

Abstract

Recidivism in juvenile sex offenders after residential treatment

Recidivism of juvenile sex offenders was investigated in a study of 114 youth who left Justitiële Jeugdinrichting Harreveld between 1988 and 2001 after treatment for a sexual offence. These youth were in residential treatment in Harreveld for a mean period of two years and four months. The median period of observation after release was six years and eight months.

Over one quarter of the youth committed a new severe offence within the follow-up period, e.g., sexual offences (10%) and violent non-sexual offences (21%). One third of the youth reoffended with various other offences, whereas 40% did not reoffend. Sexual recidivism appeared to be associated with the prior choice of a (very) young victim, classification by the institution as an obsessive sex offender, the choice of a girl outside the family as a victim and relative lack of playing truant. In the first three years after release from the treatment facility 90% of all sexual recidivism takes place. Violent recidivism was found to be associated with the offender's ethnic background, the quality of his relations with peers, impulsivity, psychopathology and classification by the institution as an opportunistic sex offender. More attention in Harreveld is needed for differentiation in treatment as well as for improvement of posttreatment aftercare.